

Ο Αγροτικός Τομέας στην Ελλάδα

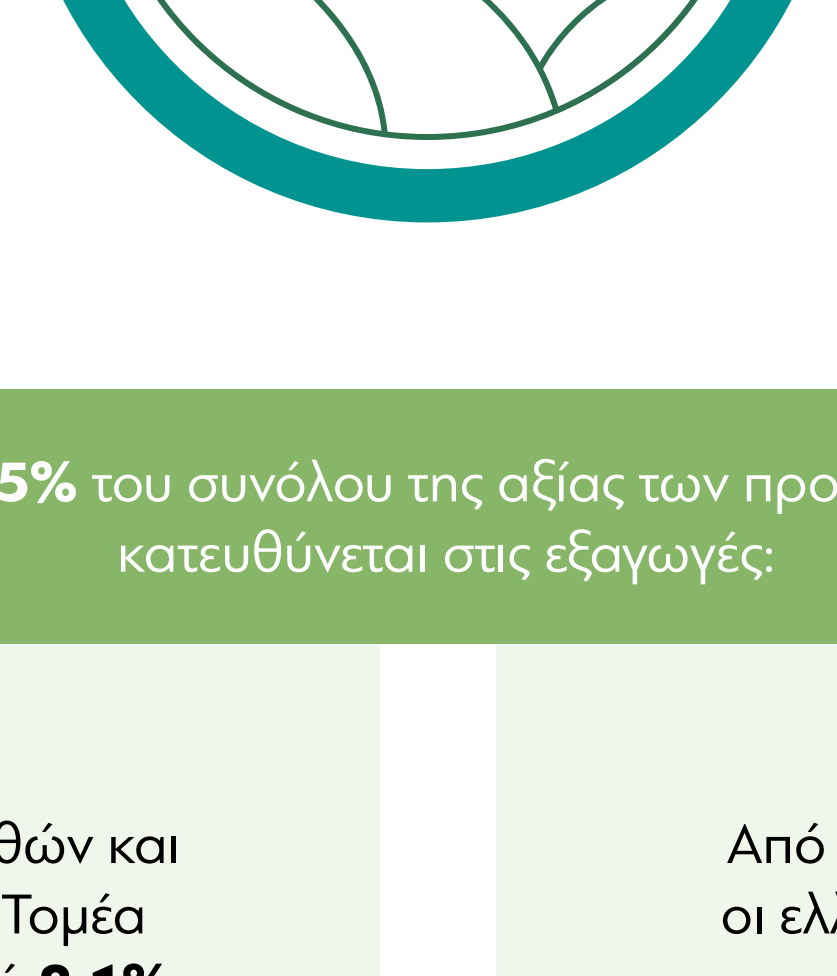
Στη σκιά μιας πυκνής επικαιρότητας, η διαNEOσις επανέρχεται σε έναν από τους βασικότερους πυλώνες της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της χώρας: τον Αγροτικό Τομέα. Η νέα ανάλυση του οργανισμού, την οποία υπογράφουν η Διευθύντρια Ερευνών, Δρ. **Φαίη Μακτανάση**, και ο Senior Research Analyst, **Ηλίας Βαλεντίς**, χαρτογραφεί τις προκλήσεις σήμερα – άλλες μακροχρόνιες και άλλες συγκυριακές –, οι οποίες περιορίζουν την παραγωγικότητα, καθιστούν τα τοπικά προϊόντα λιγότερο ανταγωνιστικά και βάζουν εμπόδια στη μακροπρόθεσμη προσαρμογή του σε μεγάλες προκλήσεις, όπως το Δημογραφικό και η κλιματική αλλαγή. Καταλήγοντας, η ανάλυση προσημαίνει την ανάγκη δημιουργίας ενός Εθνικού Σχεδίου για την Αγροτική Ανάπτυξη.

Μια έρευνα της διαNEOσις

Ο Ελληνικός Αγροτικός Τομέας σήμερα

15,7 δισ. ευρώ

ήταν η συνολική αξία της ελληνικής αγροτικής παραγωγής το 2024.

450 κιλ. άτομα

σε όρους ισοδύναμης απασχόλησης, εργάζονται στην αγροτική παραγωγή, δηλαδή **10,5%** της συνολικής απασχόλησης.

Το **15%** του συνόλου της αξίας των προϊόντων κατευθύνεται στις εξαγωγές:

Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών του Τομέα **αυξήθηκαν** κατά **8,1%** από το 2019 έως το 2024.

Από το 2012 και μετά, οι ελληνικές **εξαγωγές** αγροτικών ειδών **ξεπερνούν** σταθερά τις αντίστοιχες **εισαγωγές**.

Χαμηλή παραγωγικότητα

Ο ελληνικός αγροτικός τομέας δυσκολεύεται όλο και πιο πολύ να μετατρέψει την εργασία, τη γη και τους άλλους πόρους που διατίθενται σε νέα αξία:

Παρότι σε ονομαστικούς όρους η **αξία της αγροτικής παραγωγής** αυξάνεται, **σε πραγματικούς όρους μειώνεται**. Αντίστοιχη είναι και η εικόνα σε όρους Ακαθάριστης Προσθέμενης Αξίας (ΑΠΑ): Από το 1995 έως το 2024, η πραγματική **ΑΠΑ μειώνεται**, κατά μέσο όρο, κατά **1% τον χρόνο**.

Η σχέση μεταξύ απασχόλησης και ΑΠΑ είναι εμφανώς **δυσανάλογη**: **3,5 φορές μεγαλύτερο μερίδιο απασχόλησης** στον Αγροτικό Τομέα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο **παράγει μόνο 2,8 φορές μεγαλύτερο μερίδιο ΑΠΑ**.

Τα 6 επίμονα προβλήματα του Αγροτικού Τομέα

Η ανάλυση της διαNEOσις ξεχωρίζει 6 σημαντικούς παράγοντες που εγκλωβίζουν τον ΑΤ σε «καμπλές πτήσεις».

1. Μικρές και κατακερματισμένες εκμεταλλεύσεις

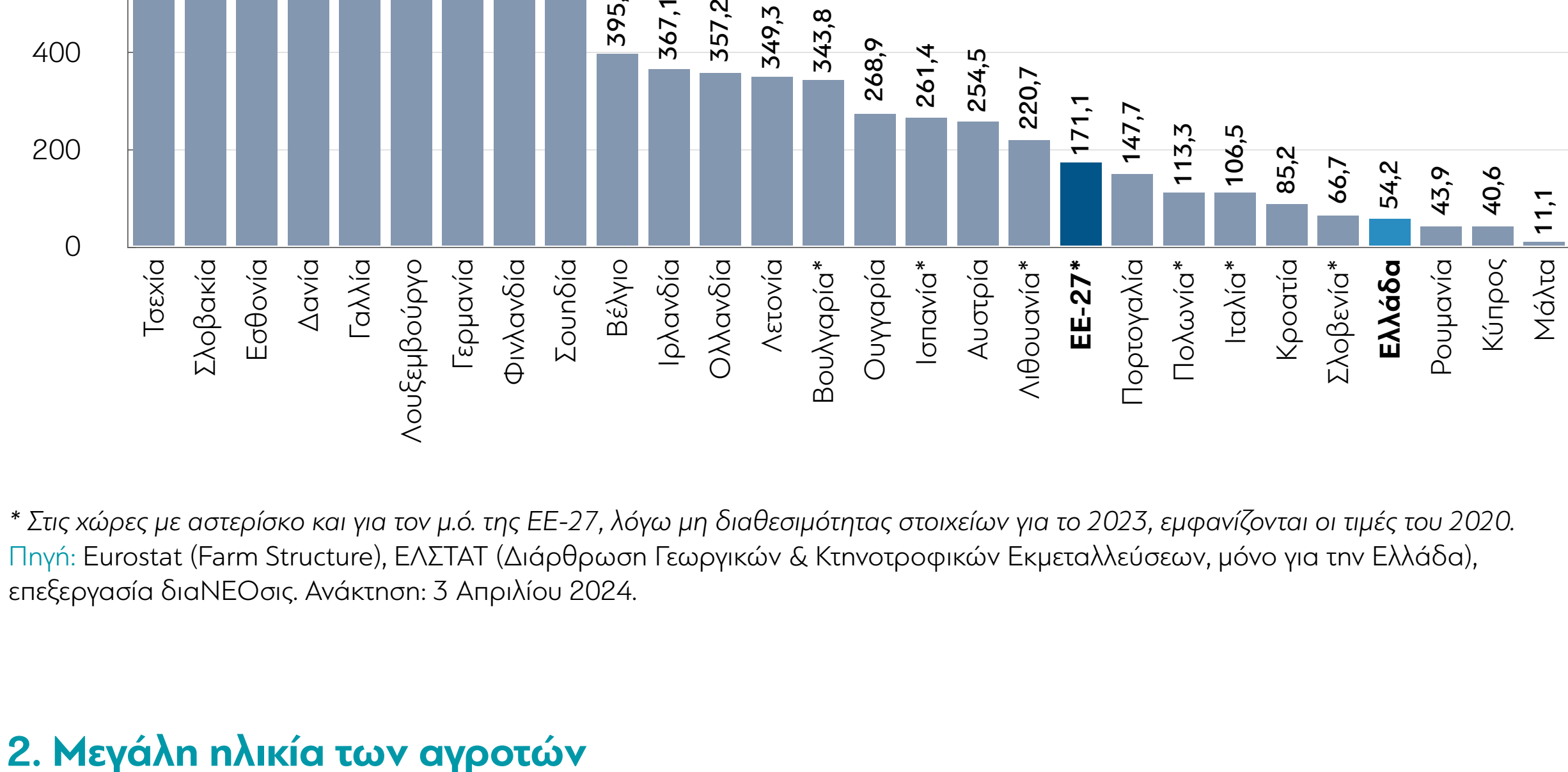
Η αγροτική γη στην Ελλάδα μοιράζεται σε πολλές μικρές μονάδες. Οι μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις είναι σπάνιες, με αποτέλεσμα λιγότερες επενδύσεις, υψηλότερο κόστος και μικρότερη αξιοποίηση σύγχρονων πρακτικών (π.χ. στην παραγωγή ή στο μάρκετινγκ) που δημιουργούν επιπλέον αξία:

● Την **4η μικρότερη μέση χρησιμοποιούμενη έκταση ανά αγροτική εκμετάλλευση** κατέχει η Ελλάδα μεταξύ των χωρών της ΕΕ, μετά τη Μάλτα, την Κύπρο και τη Ρουμανία.

● **7 στις 10** εκμεταλλεύσεις λειτουργούν σε **πολύ περιορισμένη κλίμακα, έως 50 στρέμματα**, κάτι που δεν βοηθά την ανάπτυξη σύγχρονης παραγωγής για πολλά αγροτικά προϊόντα.

● Μόνο το **3%** των ελληνικών αγροτικών εκμεταλλεύσεων ξεπερνάει τα **300 στρέμματα** (μ.ό. ΕΕ: **11%**).

Μέση έκταση ανά αγροτική εκμετάλλευση (στρέμματα) στην ΕΕ, 2023

* Στις χώρες με αστερίσκο και για τον μ.ό. της ΕΕ-27, λόγω μη διαθεσιμότητας στοιχείων για το 2023, εμφανίζονται οι τιμές του 2020. Πηγή: Eurostat (Farm Structure), ΕΛΣΤΑΤ (Διάρθρωση Γεωργικών & Κτηνοτροφικών Εκμεταλλεύσεων, μόνο για την Ελλάδα), επεξεργασία διαNEOσις Ανάκτηση: 3 Απριλίου 2024.

2. Μεγάλη ηλικία των αγροτών

Το δημογραφικό πρόβλημα είναι ιδιαίτερα έντονο στον Αγροτικό Τομέα. Η μεγάλη ηλικία των αγροτών δεν επηρεάζει μόνο το ποια ή ποιος δουλεύει αλλά και τον τρόπο λήψης αποφάσεων, επενδύσεων και αξιοποίησης της νέας τεχνολογίας.

Από **30%** το 2008 σε **20%** το 2020 μειώθηκαν ο νέοι εργαζόμενοι (έως 39 ετών), ενώ αυξήθηκε το μερίδιο των 55+ ετών (από **33%** σε **38%**, αντίστοιχα).

Την **7η** θέση στην ΕΕ κατέχει η Ελλάδα στο μερίδιο διαχειριστών εκμεταλλεύσεων **65+ ετών** και την **3η** στον αντίστοιχο δείκτη για τους διαχειριστές **55+ ετών**.

Περισσότερους από **200 κιλιάδες αγρότες ηλικίας 65+ ετών** πρέπει να **αναπληρώσει** η χώρα τα επόμενα χρόνια (με βάση τα στοιχεία του 2023).

Παράγοντες που **αποτρέπουν τους νεότερους** Έλληνες να γίνουν αγρότες ή κτηνοτρόφοι:

- Οι **εγγενείς δυσκολίες** των επαγγελματιών του αγροτικού τομέα: ζωή και εργασία στην ύπαιθρο υπό ιδιαίτερες συνθήκες.
- Η **έλλειψη αξιοκρατίας, ισονομίας και διαφάνειας** – που αναδεικνύεται σήμερα και από το σκάνδαλο ΟΠΕΚΕΠΕ.
- Το **υψηλό «κόστος εισόδου»**: Προκειμένου κάποιος να μπει στο επάγγελμα, ειδικά ως διαχειριστής, χρειάζεται γη, φυτικό ή ζωικό κεφάλαιο, καθώς και εξοπλισμό – δηλαδή, πρέπει να πληρώσει ένα σημαντικό κόστος ή να κληρονομήσει κάποια από τα παραπάνω.
- Η **αβεβαιότητα** που συνοδεύει την αγροτική παραγωγή: καιρικές συνθήκες, φυσικές καταστροφές και ασθένειες είναι ανεξέλεγκτοι παράγοντες και το σύστημα γεωργικών ασφαλίσεων στη χώρα είναι ιδιαίτερα αδύναμο.

3. Ελλιπής εκπαίδευση

Πολλοί δείκτες μαρτυρούν ότι οι Έλληνες αγρότες είναι από τους λιγότερο εκπαιδευμένους στην ΕΕ:

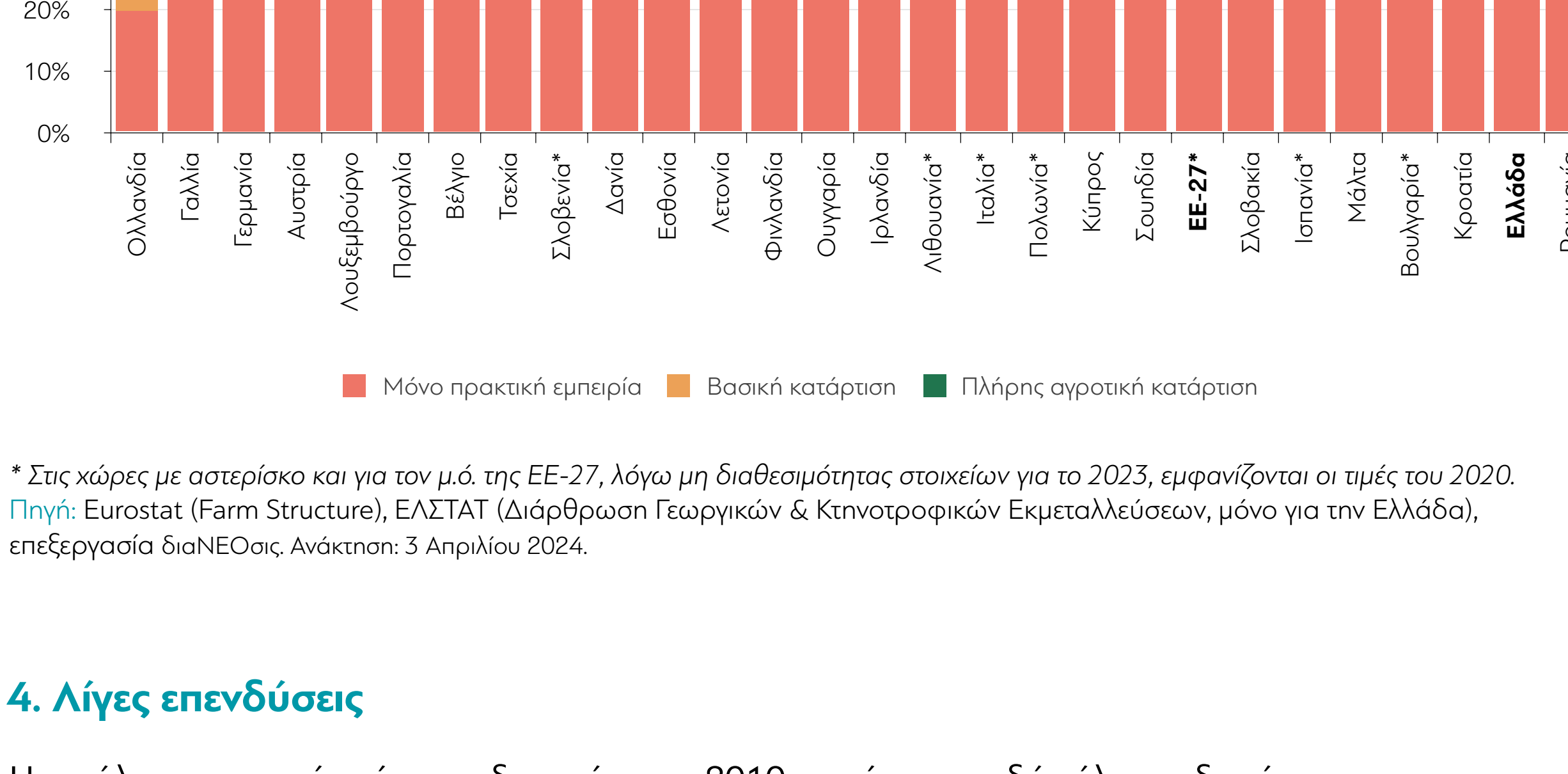
0,7% των διαχειριστών αγροτικής γης έχει **πλήρη αγροτική κατάρτιση**.

4,9% έχουν κάποια **βασική κατάρτιση** στην αγροτική παραγωγή.

94,4% δεν έχουν **καμία σκεπτική εκπαίδευση** και στηρίζονται μόνο στην πρακτική εμπειρία.

Μόνο **1,3%** της ενεργής ελληνικής αγροτικής γης χρησιμοποιούν διαχειριστές με πλήρη αγροτική κατάρτιση και **8,9%** όσοι διαθέτουν έστω βασική κατάρτιση.

Κατανομή αγροτικής κατάρτισης διαχειριστών αγροτικών εκμεταλλεύσεων στην ΕΕ, 2023 (%)

* Στις χώρες με αστερίσκο και για τον μ.ό. της ΕΕ-27, λόγω μη διαθεσιμότητας στοιχείων για το 2023, εμφανίζονται οι τιμές του 2020. Πηγή: Eurostat (Farm Structure), ΕΛΣΤΑΤ (Διάρθρωση Γεωργικών & Κτηνοτροφικών Εκμεταλλεύσεων, μόνο για την Ελλάδα), επεξεργασία διαNEOσις Ανάκτηση: 3 Απριλίου 2024.

4. Λίγες επενδύσεις

Η μεγάλη οικονομική κρίση της δεκαετίας του 2010 περιόρισε σχεδόν όλες τις δαπάνες στη χώρα, με τις επενδύσεις να πλήττονται περισσότερο. Ο Αγροτικός Τομέας δεν έμεινε έξω από αυτή την πορεία:

● Μετά το ιστορικό υψηλό του 2008, οι επενδύσεις κατέγραψαν και εκεί μεγάλη μείωση.

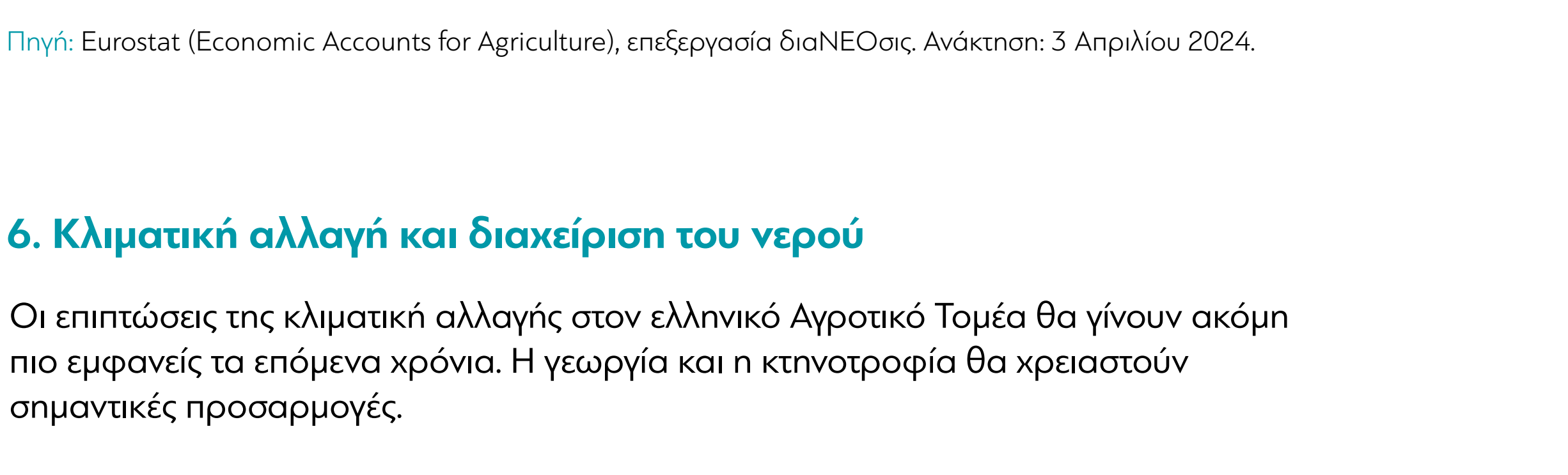
● Παρότι που οι επενδύσεις ανά στρέμμα είναι υψηλότερες από τον μ.ό. της ΕΕ, **οι πολλές μικρές εκμεταλλεύσεις αυξανόμενα «κεντητά» τις επενδύσεις για εξοπλισμό**. Πολλοί παραγωγικοί διαθέτουν τα χρήματά τους για ξεχωριστά μηχανήματα (φθηνά, και συχνά μεταχειρισμένα), αντί για φυτικό ή ζωικό κεφάλαιο ή για πιο σύγχρονα (και πιο ακριβά) μηχανήματα.

● Το πρόβλημα θα μπορούσε να συμβληθεί να **ο Αγροτικός Τομέας οργανώνεται πιο συστηματικά σε συλλογικά σχήματα** (συνεταιρισμούς, ομάδες παραγωγών και διάφορες μορφές συνεργασίας). Όμως, μόνο περίπου **το 1/5 της παραγωγής** φτάνει στην Ελλάδα **η συμμετοχή σε συνεταιρισμούς** (στην ΕΕ το ποσοστό αυτό είναι διπλάσιο).

5. Αύξηση του κόστους παραγωγής

Η άνοδος του κόστους παραγωγής, ειδικά μετά τις απανωτές κρίσεις των τελευταίων ετών, αποτελεί ένα από τα πιο πιεστικά προβλήματα του ελληνικού Αγροτικού Τομέα. Η ανάλυση δεν παραλείπει να αναφέρει πιθανή επιπτώση του πρόσφατου πολέμου στο Ιράν στο κόστος της αγροτικής παραγωγής.

Σωρευτική μεταβολή κόστους στις εισροές του Αγροτικού Τομέα, 2019-2023 (%)

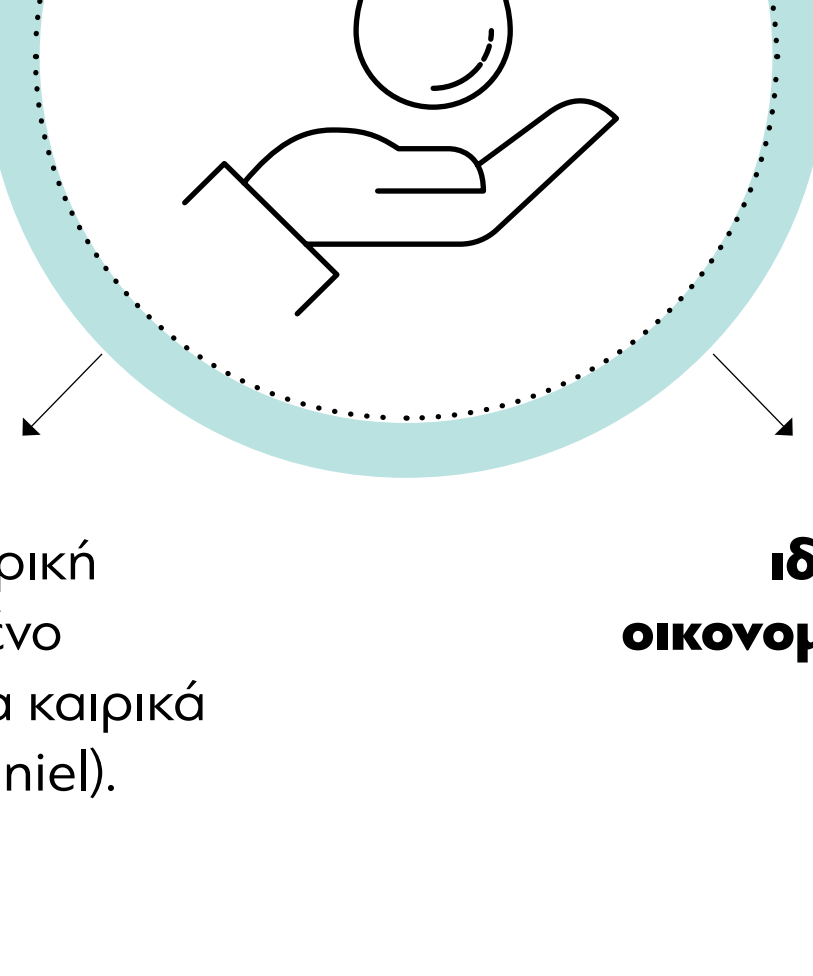

Πηγή: Eurostat (Economic Accounts for Agriculture), επεξεργασία διαNEOσις Ανάκτηση: 3 Απριλίου 2024.

6. Κλιματική αλλαγή και διαχείριση του νερού

Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον ελληνικό Αγροτικό Τομέα θα γίνουν ακόμη πιο εμφανείς τα επόμενα χρόνια. Η γεωργία και η κτηνοτροφία θα χρειαστούν σημαντικές προσαρμογές.

Αναμένονται **λιγότερες βροχοπτώσεις**, πιο **συνκές ξηρασίες** και πολύ **υψηλότερες θερμοκρασίες**. Η γεωργία εξαρτάται άμεσα από το νερό, το έδαφος και το κλίμα.

80%-85% του συνολικού νερού στη χώρα καταναλώνει η γεωργία. Δεδομένου ότι πολλές περιοχές αντιμετωπίζουν ήδη σοβαρά προβλήματα άπαιρκειας, **η ορθολογική χρήση των υδάτων** και μια **πλήρως καλύτερη οργάνωση της πόλης**, π.χ. μέσω καλύτερων οργανισμών εγγείων βελτιώσεων, έχουν προτεραιότητα.

Ορισμένες περιοχές θα δεχτούν π.χ. η Θεσσαλία και η Κεντρική Μακεδονία αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο καταστροφών από ακραία καιρικά φαινόμενα (όπως η κακοκαιρία Daniel).

Η κλιματική αλλαγή δημιουργεί **κινδύνους και για την ελληνική οικονομία, τη διατροφή και τις εξαγωγές**, όπως η ελιά και τα σιτηρά.

“ Η κλιματική αλλαγή καθιστά σαφές το ότι οι αποφάσεις που δεν λαμβάνονται σήμερα θα είναι πολύ ακριβότερες αύριο. Οι διεθνείς γεωπολιτικές αναταραχές και η αστάθεια στις τιμές ενέργειας, λιπασμάτων και τροφίμων καταδεικνύουν ότι η ανθεκτικότητα δεν είναι πλέον αφηρημένη έννοια, αλλά όρος οικονομικής και εθνικής ασφάλειας. Και η έως τώρα μόνιμη πολιτική αναβλητικότητα έχει περιορίσει δραστικά τα διαθέσιμα χρονικά περιθώρια για περαιτέρω καθυστερήσεις. ”

Πρόταση για ένα Εθνικό Σχέδιο για την Αγροτική Ανάπτυξη

Η ανάλυση υπογραμμίζει την αναγκαιότητα ενός Εθνικού Σχεδίου για την Αγροτική Ανάπτυξη, το οποίο:

● θα λαμβάνει υπόψη τις μεγάλες σύγχρονες προκλήσεις, αλλά και το πώς αυτές συνδέονται μεταξύ τους,

● θα ενσωματώνει **βραχυπρόθεσμες, μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες δράσεις** για τη διαχείριση των προαναφερόμενων προβλημάτων, και

● θα λαμβάνει υπόψη τις προτεραιότητες της **ευρωπαϊκής Κοινής Αγροτικής Πολιτικής** και θα εξειδικεύει στο ελληνικό πλαίσιο.